

'Inclusief onderwijs gaat over het ontmoeten van verschillen'

Zijn motto is: als je niet voor iemands talenten en kwaliteiten gaat, dan moet je van zijn beperkingen afblijven. Emiel van Doorn pleit voor een inclusief onderwijssysteem waarin de brede ontwikkeling van kinderen het uitgangspunt is.

Het ideale onderwijs volgens Emiel van Doorn is onderwijs waarin alle kinderen elkaar kunnen blijven ontmoeten in het reguliere onderwijs. Alleen is dat niet hoe het in de praktijk gaat, zegt hij. "We zijn juist geneigd om leerlingen eruit te halen. Kort gezegd halen we er twee soorten leerlingen uit: leerlingen die onderpresteren en leerlingen die overpresteren. Dan ben je behept met zoiets moois als begaafdheid en wat doen we? We halen je uit de groep."

Wat zijn volgens jou de nadelen van die aanpak?

"Onderwijs gaat om zoveel meer dan alleen om rekenen en taal, zeg maar de cognitieve kant. Er zijn zoveel meer ontwikkelgebieden, zoals de sociale en emotionele ontwikkeling. Of wat dacht je van de motorische ontwikkeling. Zelf scoorde ik als kind op een IQ-test 72, maar met trefbal was ik bij wijze van spreken beter dan alle andere leerlingen bij elkaar. Die sportjochies zijn vaak de informele leiders van een groep. Maar in ons huidige onderwijssysteem kijken we eigenlijk alleen maar naar de cognitieve ontwikkeling."

Hoe komt dat volgens jou?

"Het Nederlandse onderwijssysteem is gebaseerd op pedagogiek en didactiek en daar gaat het in mijn ogen mis. De onderwijssystemen van veel andere landen, zoals in Scandinavië, Zwitserland en Australië, zijn gebaseerd op de ontwikkelingspsychologie. Dat betekent dat onderwijsprofessionals in de breedste zin naar de ontwikkeling van kinderen kijken. Ze kijken wat een kind kan en nodig heeft, terwijl wij vooral bezig zijn met labelen en het benoemen van problemen."

Wat betekent inclusief onderwijs voor jou?

"In ieder geval niet dat we eindeloos blijven differentiëren. Inclusie is ook niet het omgaan met verschillen. Voor mij gaat inclusie over het ontmoeten van verschillen, dus je draait het paradigma om en zegt: dat al deze verschillende kinderen bij elkaar in de klas zitten, geeft een enorme kracht en potentie."

Je hebt het concept Mediërend Leren bedacht. Wat houdt dat in?

"Het belangrijkste uitgangspunt van mediërend leren is dat elk kind ontwikkelmogelijkheden heeft. Het is geen methodiek, maar een manier om ontwikkel- en leerprocessen te benaderen."

Volgens mij is nooit aangetoond dat hoogbegaafde leerlingen beter zijn in burgerschap

De kern is dat je samen slimmer bent. Je vindt iemand in de klas die jou kan ondersteunen en jij kan op jouw beurt weer een andere leerling helpen. Ik gebruik vaak het voorbeeld van de leerling die moeilijk kan stilzitten tijdens de instructie. Hij doet zo zijn best om stil te zitten dat die hele instructie aan hem voorbijgaat, alleen maar om aan de norm van de leerkracht te voldoen. Bij Mediërend Leren gaat hij lekker samen met een klasgenoot aan de slag. De leerlingen kennen elkaar goed, weten van de anderen of ze hoogbegaafd zijn, ADHD hebben of iets anders. Daar is volledige openheid over."

Leven hoogbegaafde leerlingen niet juist op als ze in een groep gelijkgestemden terechtkomen?

"Ik hoor dat vaak en ik zeg niet per se dat het niet waar is. Maar we zijn als volwassenen wel snel geneigd om voor de hele groep te spreken, in de trant van: dit is nu eenmaal beter voor ze. We vergeten vaak om met het kind zelf in gesprek te gaan. Ik heb veel gesprekken met hoogbegaafde kinderen gevoerd en ze vertellen me vaak dat ze liever in hun eigen klas blijven. Bovendien moeten ze zich later in het werkende leven ook zien te verhouden tot mensen die niet zoals zij zijn

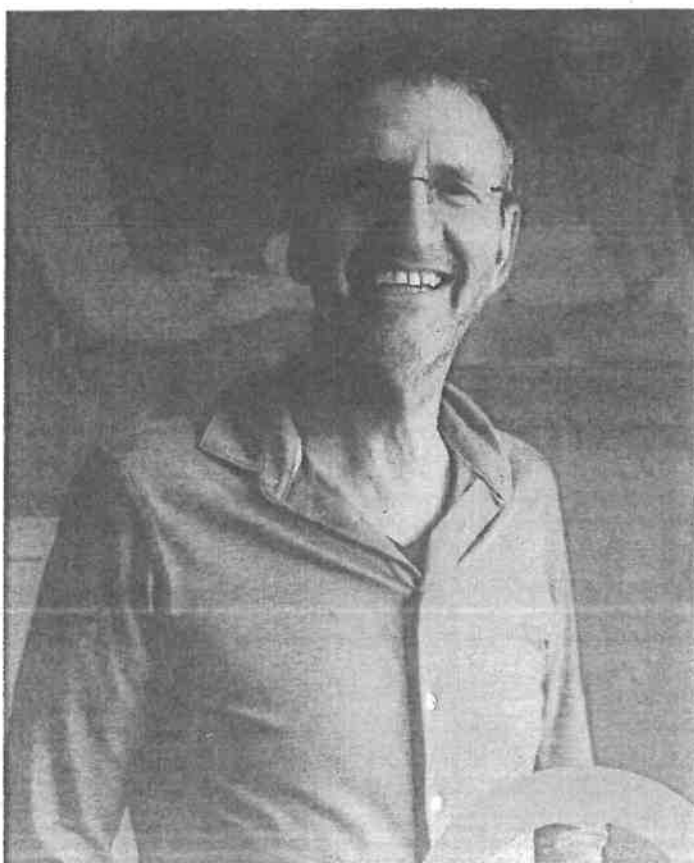
elkaar zitten. Dan kun je toch beter in je basisschooltijd leren om daarmee om te gaan, sterker nog: dan leer je dat je juist kunt profiteren van de talenten en kwaliteiten van anderen. Volgens mij is nooit aangetoond dat hoogbegaafde leerlingen beter zijn in burgerschap, om maar een voorbeeld te noemen. Nou mooi, dan kunnen ze op dat gebied weer leren van klasgenoten."

Je betoogt dat differentiëren ook leidt tot meer werkdruk.

"Klopt. Als je allemaal groepjes leerlingen apart gaat zetten omdat je vindt dat ze specifieke aandacht nodig hebben, dan moet

je die aandacht ook geven. De begaafden gaan naar de plusklas, een andere groepje is minder in rekenen en ga zo maar door. Het zijn allemaal extra taken. En dan moet je ook nog een uitgebreide administratie bijhouden voor leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften. Intussen gebeurt er ook iets met het zelfbeeld van leerlingen als ze uit het lokaal gehaald worden."

Emiel van Doorn is medeoprichter en bestuurslid van de Stichting StIBCO. Daarnaast is hij trainer, mediator, coach, ontwikkelaar Mediërend leren en IVP-trainer. ▼

Te gek voor woorden, noemt voormalig basisschoolleerkracht, docent en trainer **Emiel van Doorn** het feit dat inclusieve scholen in Nederland de uitzondering zijn. Want in zijn ogen is het de omgekeerde wereld, dat kinderen met en zonder beperking niet samen naar school gaan. Zelf ging Van Doorn op buitenlandse scholen kijken hoe het wel kan. Maar hij is ook van mening dat we de oplossing voor passend of inclusief onderwijs in onze eigen cultuur moeten zoeken.

INTERVIEW: IEDER KIND KAN GROEIEN, VINDT VOORVECHTER INCLUSIE

“Dit passend onderwijs is een slap aftreksel”

Anja Klein

Als Emiel van Doorn in de jaren zeventig had geluisterd naar zijn leerkrachten, dan waren zijn talenten verloren gegaan en was hij nu ‘kruideniershulpje’ geweest. In plaats van een van de voorvechters van inclusief onderwijs. En niet alleen van onderwijs, maar van inclusie in het algemeen: “Dat is dat kinderen kunnen opgroeien, regulier onderwijs volgen en werk vinden in hun eigen omgeving. Zonder uitzonderingen te maken.”

Recht van spreken

Een hemelbestormer, wordt hij regelmatig genoemd. Niet vreemd, want Van Doorn schuwt de stevige uitspraken niet. Tijdens het interview rollen gepassioneerde woorden als “We gooien in Nederland talent weg” en “De docent creëert zijn eigen werkdruk” in snel tempo uit zijn mond. Van Doorn heeft recht van spreken. Als leerling uit het bijzonder lager

onderwijs (tegenwoordig speciaal onderwijs) heeft hij naar eigen zeggen ‘de lange route’ afgelegd naar waar hij nu op bijna 60-jarige leeftijd staat. Zonder littekens, maar met een enorme gedrevenheid om

“We zijn passend onderwijs gaan invullen met oude boeken”

de kinderen van nu die omweg te besparen. En hun talenten niet verloren te laten gaan. “Daarbij komt dat we in onze participatiesamenleving iedereen nodig zullen hebben, met veel meer gereedschap dan taal en rekenen.”

Geen paradigmashift

Passend onderwijs is niet de stap naar inclusief onderwijs, denkt Van

Doorn. In ieder geval niet zoals het nu ingericht is. “Ik vind het een slap aftreksel. We zijn passend onderwijs gaan invullen met oude boeken. Je krijgt kinderen met gedrags- en leerproblemen binnen, terwijl we de rest hetzelfde hebben gehouden.”

Continu toetsen

Waar gaat het volgens Van Doorn mis? Net als andersdenkenden in het sociaal domein wijst Van Doorn erop dat bij de komst van het passend onderwijs in 2014 de paradigmashift uitbleef. Normering vereist nog steeds dat kinderen het liefst allemaal op groep 8-niveau uitstromen van de basisschool. Ook het continu toetsen van kinderen houdt de lat voor kind en docent hoog. Weliswaar blijft het kind met de beperking nu vaker binnen de schoolmuren van het regulier onderwijs, maar we zijn niet echt anders naar hem of haar gaan kijken. De focus ligt nog op de beperking.

Als ontwikkelaar en trainer van 'mediërend leren' heeft Emiel van Doorn duidelijke ideeën over hoe het wel kan. Bij mediërend leren gaat het vooral om de ontmoeting met het kind, het aansluiten bij zijn of haar mogelijkheden, en samenwerken. "Door samen met het kind naar zijn talenten, kwaliteiten én zijn beperkingen te kijken, krijgt het kind een concreet beeld van zichzelf. Houd als leerkracht positieve gesprekken met het kind. Want het draait om de ontmoeting en dan zie je gebeuren dat die beperking vanzelf een plek krijgt." Mediërend leren vindt zijn weg in Nederland, met de Eindhovense basisschool de Korenaar en de Roosendaalse basisschool Kroevendonk als voorbeelden.

Voeten in de klei

Van Doorn deelt zijn deskundigheid door trainingen en individuele begeleiding te geven in het onderwijs, instellingen voor zorg & welzijn en sociale werkvoorzieningen. Zijn mailbox zit dan ook

"We zijn niet anders gaan kijken, de focus ligt nog op de beperking"

vol met aanvragen van ouders die zich aangesproken voelen door zijn visie op hun kind. Maar hij houdt ook graag zijn voeten in de klei. In zijn agenda staat elke week stevast een afspraak met een leerkracht, ouders én een kind. "Altijd samen met het kind, want een gesprek voer je nooit over het kind. Zet het kind centraal: je doet het samen of je doet het niet."

Met kleine en grote stappen op weg naar inclusie

Traditionele paden loslaten maakt andere antwoorden mogelijk, vindt Emiel van Doorn. Nederland heeft volgens hem een vrij commercieel onderwijssysteem, waarin steeds weer nieuwe methodes leidend zijn. Hij noemt het onderwijs bovendien 'dichtgegooid met protocollen en procedures'.

Wat wil je echt?

Loskomen daarvan is lastig en toch ligt daar volgens hem een belangrijke sleutel. Fanatiek: "Ik ben trots op de Nederlandse docent, maar wees ook kritisch. Wat wil je echt? Heb lef, schrap en schaf af!"

Van Doorn is er een groot voorstander van om kinderen elkaar te laten ondersteunen. "De hoogste vorm van leren is de stof kunnen uitleggen aan een ander. Leer als docent de kinderen zelf uitleggen. Het kind dat de stof net doorheeft, kan het vaak het beste uitleggen. Geef kinderen geen vaste plek in de klas, maar laat hen door de dag heen steeds een ander leermaatje kiezen. Haal wat dingen terug die vroeger goed werkten, zoals de bus-opstelling. En geef het kind vertrouwen dat hij iets kan. Dan gaat hij met grootst mogelijke glimlach de deur uit."

Wanneer hij zelf een kind begeleidt, houdt hij het simpel. Van Doorn schrijft ter plekke met het kind een plan. Niet meer dan één A4 en nooit meer dan twee doelen. Daarin staat ook: wat kun jij doen om je eigen doelen te halen? Tegen leerkrachten en intern begeleiders zegt hij: "Gooi het dossier aan de kant en kom eens met een leeg formulier in de hand binnen. Houd een open gesprek, waarin je jezelf en je liefde voor je vak en het kind toont. Dan voelt het kind zich gezien en gehoord. En kan hij binnen zijn eigen kunnen mooie stappen zetten en straks een bijdrage leveren aan de maatschappij."

Ieder kind kan groeien

Scholen kunnen zelf veel doen op weg naar inclusie (zie kader). Vooral door de oplossing in onze eigen cultuur te zoeken. Door ideeën uit de ontwikkelingspsychologie te halen, want ieder kind kan groeien volgens Van Doorn. Ook raadt hij aan om over de grens van het werkveld te kijken: naar de sociale werkvoorziening, psychia-

trie en jeugdgevangenissen. Daar wordt veel meer aangesloten bij talenten, omdat er anders weinig uit deze mensen komt.

Eigen oplossingen

Het gaat erom beperkingen niet weg te poetsen, maar een kind er

"Gooi het dossier eens aan de kant en kom met een leeg formulier"

zijn eigen oplossingen voor te laten verzinnen. Van Doorn is er het levende voorbeeld van. Ook nu hoort zijn dyslexie bij zijn dagelijkse leven, maar zijn PowerPointpresentaties en boeken zien er volgens zijn studenten pico bello uit. Met hulp van meelezers en co-auteurs bedacht hij daar zijn eigen oplossing voor. En dat gunt Emiel van Doorn ieder kind.

Inclusie: een ander perspectief

In elke samenleving gelden sociaal-maatschappelijke verwachtingen die invloed hebben op de heersende opvattingen over wat goed opvoeden, begeleiden en onderwijzen is. In onze samenleving staat inclusie hoog in het vaandel. De indruk kan bestaan dat het een modeterm betreft, al dan niet ingegeven door bezuinigingen. Dit beeld klopt niet helemaal. Hier volgt een korte (onvolledige) historische schets.

Boerwinkel schreef al in 1966 over het belang van inclusie. Ook zijn er sinds langere tijd internationale verdragen van kracht waar inclusie een belangrijk onderdeel van vormt. Voorbeelden zijn het internationale verdrag inzake de Rechten van het Kind, in het bijzonder artikel 12, 13 en 23 (1989), de verklaring van Salamanca van Unesco (1994) en artikel 24 uit het VN-verdrag over de Rechten van de Mens met een Beperking (2006). Met name de verklaring van Salamanca is gezaghebbend. Nederland heeft deze verdragen geratificeerd.

Hoe ver zijn we met inclusie?

We hebben ons dus al enige tijd gecommitteerd aan het streven naar inclusie. Jeugd- en onderwijsprofessionals pogen hier sindsdien op allerlei manieren

handen en voeten aan te geven. Er zijn nog allerlei uitdagingen, maar laten we ook oog hebben voor mooie voorbeelden waar we trots op mogen zijn. De recente focus op inclusie en het streven naar inclusief onderwijs in 2035 geeft weliswaar een extra impuls, maar vormt zeker niet ons startpunt als het gaat om het met elkaar realiseren van een inclusieve samenleving.

Welke insteek kiezen we?

Een valkuil in ons gezamenlijke streven naar inclusie is dat we vaak kiezen voor een functionele, uniforme en methodische insteek. Een risico hiervan is dat we zoeken naar een 'one size fits all model'. Vervolgens bepalen we op basis van een hieruit voortkomende norm of er wel of geen sprake is van inclusie. Met alle mogelijke faalervaringen van dien ...

Wij pleiten voor een andere insteek: een relationele insteek met gelijkwaardigheid en diversiteit als kernwaarden. Bekijk hiervoor de tabel.

Emiel van Doorn en Floor van Loo zijn trainers Mediërend Leren®, opleiders Dynamic Assessment en StiBCO-bestuursleden. StiBCO houdt zich bezig met inclusie.

Inclusie is niet:

Omgaan met en uitvergrooten van verschillen
Wij-zij denken
Gericht zijn op het individu
Onderwijs op maat
N=1
Alles alleen/zelfstandig kunnen
Uitgaan van beperkingen

Verminderen/verhelpen van beperkingen
Aanbodgericht
Standaardisatie
Protocollering
Curatief
Domeinspecifiek

Inclusie is wel:

Accepteren en bewust gebruiken van verschillen
Wij-denken
Rekening houden met systeem en context
Evenwicht tussen behoeften van de groep, de jeugdige en mogelijkheden van de opvoeder/ begeleider
Het samen met een ander (mogen) doen
Uitgaan van talenten, kwaliteiten en mogelijkheden, zonder beperkingen te ontkennen
(Leren) omgaan met beperkingen
Vraaggericht
Professionele autonomie
Aandacht voor relatie
Preventief en amplitief
Domeinoverstijgend

Bronnen:

- Van Doorn, E. (1988-2024). Trainingsmateriaal StiBCO. Bodegraven: StiBCO (ten behoeve van StiBCO-cursisten)
- Van Loo, F. & Van Doorn, E. (2019). Mediërend Leren, Amsterdam: Boom
- Van Loo, F. (2022). De werkwereld van ontwikkelcoaches. Een pluralistische casusstudie. Utrecht: Eburon

VRAAG & ANTWOORD